

РЕЦЕНЗИЯ

от Добромир Григоров Григоров, доцент по чешка и словашка литература
във Факултета по славянски филологии на Софийския университет
„Св. Климент Охридски“, върху материалите по професионално направление 2.1.
Филология (Литература на народите на Европа, Америка, Азия, Африка и
Австралия – История на чешката литература) в СУ „Св. Климент Охридски“,
представени от докторантката Тиха Георгиева-Богданова

1. Общо представяне на материалите за докторската защита и кандидата

Тиха Георгиева, редовна докторантка в Катедрата по славянски литератури
във Факултета по славянски филологии в СУ „Св. Климент Охридски“, е депозирала
следните материали: **дисертационен труд** на тема „Прага като литературен
топос“ (197 стр. включ. библиография и приложение), **автореферат** на
дисертационния текст (47 стр. включително приноси на труда, използвана
литература в автореферата, **списък с публикации** по темата на дисертацията),
списък с участие в **научни проекти**, **списък** с участие в **научни конференции**,
списък със **съставителска** дейност и **автобиография**. Списъкът с публикациите
по темата на доктората съдържа пет библиографски единици, списъкът с участия
в научни конференции съдържа осем позиции (участия в четири международни и
четири национални форума), а списъкът с участия в научни проекти съдържа пет
позиции (пет национални проекта). Приложението съдържа 14 снимки и три
карти, които са необходим илюстративен материал към доктората.

Като редовна докторантка в Катедрата по славянски литератури Тиха
Георгиева участва много активно в академичния живот на катедрата и Факултета
по славянски филологии. От 2012 г. до 2018 г. тя беше член на организационните
екипи на традиционните факултетски конференции, провеждани като
международни Славистични четения. Впоследствие докторантката се включи в

редакционната работа по издаването на научните томовете с докладите от Славистичните четения. Участието ѝ в научно-изследователските проекти на катедрата е свързано с работата ѝ върху рецепцията на славянските литератури в България (през 2014, 2015 и 2016 г.). През 2014 г. Тиха Георгиева спечели стипендия на министерството на образованието и науката с проект, озаглавен „Изучаване образа на Прага в чешката литературна история“, като по време на престоя ѝ в Прага тя проучи най-новите изследвания по темата на доктората и се срещна с водещи специалисти литературни историци.

От учебната 2015/2016 г. Тиха Георгиева е асистентка по история на чешката литература и история на словашката литература в Катедрата по славянски литератури и води упражненията към лекционните курсове по двете дисциплини на студентите от 3 и 4 курс в специалността „Славянска филология“. Преподавателската ѝ работа през изминалите вече седем години дава все по-добри резултати и показва нейното задълбочено познаване на литературния материал, подготвян за семинарните занятия. В консултациите, ръководството на студентските писмени работи и провеждането на семестриалните изпити Тиха Георгиева е взискателна, търпелива и прецизна.

2. Оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд на Тиха Георгиева си поставя нелеката задача да изследва градското пространство на Прага като художествен декор и одухотворена среда, като естетически и социокултурен феномен в чешката литература от XIX и XX в., който не само допринася за формирането на чешката културна идентичност, а също така формира облика на Прага като една от значимите културни столици в Европа. Същевременно дисертацията се изправя пред предизвикателството да опише знакови места от градското пространство, които вече са предмет на изследване в класически трудове по семиотика на културата и литературна топология. В тази връзка една от целите на представената дисертация е да надгради и допълни направените заключения от предходните поколения литературни историци, литературни теоретици и културолози.

Тиха Георгиева подбира впечатляващ брой художествени текстове, които служат като доказателствен материал в описанието на Прага като променливо социокултурно пространство. Накратко двата акцента на подбора могат да се определят като изследователски фокус върху краевековията в чешката културна и литературна история. Специално внимание е отделено на Вилем Мръщик, Юлиус Зейер, Йозеф Каетан Тил, Иржи Карасек от Лвовице, Карел Матей Чапек-Ход, Густав Майринк, Ян Неруда, Якуб Арбес, Михал Урбан, Михал Айваз и Даниела Ходрова, чиито художествени произведения са анализирани в детайли. (Освен споменатите автори дисертацията отправя също така към текстове на Бохумил Храбал, Ярослав Хашек, Яхим Топол, Ян Кршесадло, Мариус Шчигел, Козма Пражки, Алоис Ирасек и др.) Извън литературата на краевековията остава анализът на познатото алегорично пътуване „Лабиринтът на света и раят на сърцето“ на Ян Амос Коменски от 1623 г., към което Тиха Георгиева се връща като класически пример за структурирането на градското пространство като лабиринт. Дисертацията се фокусира както върху образци на литературния реализъм от XIX в., така и върху ключови книги на чешкия литературен модернизъм. От друга страна, изследователското внимание е привлечено от представителни текстове на постмодерното писане, създавани от края на 70-те и началото на 80-те години на XX в., чиято пълноценна рецепция се случва през 90-те години. Този подбор е много продуктивен – промените на читателските вкусове и различията в художествените конкретизации на Прага от края на XIX и края на XX в. предполагат дисертацията да опише съществено различаващи се културни пластове, които в своето съжителство правят възможна своеобразната огледална проекция на предходни литературни актуализации в най-новите рефлексии на Прага от 90-те години на XX в. Съсъществуването на разнородни културни пластове в градското пространство провокира дисертантката към насложени и пренасяни във времето представи и устойчиви образи за конкретни топоси в Прага, които се актуализират през XIX и XX в. Пример за това е подглавата, посветена на пражкото Еврейско гето, което още от XV в. битува в колективното съзнание като омагьосан кръг на бедността, на бедността като ментална и социална диагноза, като пространството с най-ниския социален престиж в града, тъй като едва в края на XIX в. кварталът Йозефов е вписан в актуалния градоустройствен план, който доближава градското пространство до неговия съвременен облик.

Изложението сполучливо описва подбрани ключови топоси в културната картография на Прага, които са свързани в общата си функция на гранични места, отделящи реалното от фикционалното (кафенето в прозата на М. Айваз, гробището в романите на Д. Ходрова), на граница между (колективното историческо) минало и настоящето (в конфликта между копнежа по Средновековието и мрежата от сетивни възприятия в „Готическа душа“ на И. Карасек, или в кръчмата като подстъп към авантюрното пътуване в XV в., на което се отправя героят на Св. Чех господин Броучек). В дисертацията градът е структуриран и като социална мрежа, чиито възли – ако отпратим към метафорите на М. Кастелс, са кафенето, кръчмата, крепостта и площадът. Динамиката в тяхната художествена актуализация от XIX и XX в. проличава ясно в интерпретацията им като променлив литературен декор или пространство на измамата (замъкът и крепостта), като притегателен център и художествен екстериор, който прави възможен досегът със сакралното (площадът), като място, което петрифицира или променя правилата на обществения договор (кръчмата), или като артистично ателие и място на духовната памет (градските кафенета). Динамично променящите се значения, влагани в отделните топоси от един или друг културен пласт, са описани в дисертацията като тезисно скицирана история на противоречието между идеята за реалност (социална, историческа) и съзнанието за съществуването или необходимостта от създаването на паралелно пространство. Една от най-важните функции на това паралелно пространство е да разколебава обществената йерархия (чрез създаването на нееднородни социални мрежи в кръчмата), общоприетите етични или художествени норми (чрез диалогичността в дебатите на градското кафене), както и съзнанието за устойчив ценностен ред (в банализирането на сакралния църковен храм в традиционната му роля на материализация на определено светоусещане).

Изследователският фокус на дисертацията върху променящите се значения на градските топоси сполучливо включва и художествената рефлексия на гробището. Като литературен декор на играта с традиционното реалистично моделиране на реалността, прозата на Д. Ходрова остава чужда на позата на всезнаещия автор, на линеарната сюжетна последователност и каузалното обяснение на света. Пространствените очертания на границата между живите и

мъртвите (между настоящето и миналото) остава встрани от нагласата да се търсят прагматични мотиви в поведението на героите. Метафикцията, заявяваща намерението на романа да изследва собствената си структура, разкрива читателската нагласа, която предполага фокусирането върху акта на писането вместо отговора на въпроса „дали разказаната история наистина се е случила“. Лутането на романовите герои между възможните значения, ситуирани в декора на гробището, разкрива предназначението на „писането като спасяване на живите и мъртвите“. Неслучайно именно на това определение на Вл. Мацура за прозата на Д. Ходрова се позовава и дисертационният текст. В края на изложението накратко е описана и библиотеката като социо-културен феномен, като топос, чиято рефлексия в литературата се колебае между ролята на обект и субект. Двойкото възприемане оформя представата за библиотеката като мрежа, в която отсъства идеята за един единствен пространствен център, а оттук закономерно тя не е място, което гарантира окончателно завършено знание. Тя не предполага еднозначни отговори, но въпреки това носи надеждата, че можем да си отговорим на най-трудните въпроси.

В резултат от прецизното вглеждане в подбраните от дисертацията градски топоси Тиха Георгиева прилага авторски подбор на карти и документални фотоси, които разкриват взаимовръзките между отделните знаково-натоварени места в историческата памет за и на Прага. Така приложението е кратък пътеводител в литературната и културната история на града.

Тъй като представеният текст на Тиха Георгиева посвещава читателите си в чужда културна среда, ще препоръчам едно съществено допълнение към апарата с пояснения. Тази препоръка би направила по-ясен културно-историческия контекст в процеса на подготовката на текста за предстоящо книжно издание. Би следвало да се добави кратко изложение върху неколккратно споменаваната в дисертацията *рудолфинска Прага* – периода на управление на император Рудолф II, през който Прага за втори път, след управлението на крал Карел IV, се превръща в един от значимите градове в Европа. В чешката литература от XIX и XX в. има множество примери за това как се актуализира наследството на т. нар. рудолфинска Прага. Затова препоръчвам на докторантката към монографията на Елишка Фучикова „*Rudolfínská Praha*“ (Прага: Karolinum, 2000).

В заключение давам убедено своята **положителна оценка** за цялостната научно-изследователска дейност на Тиха Бончева Георгиева-Богданова и предлагам на научното жури да ѝ присъди академичната степен „доктор по филология“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ по професионално направление 2.1. Филология (История на чешката литература).

гр. София

01.09.2022 г.

Рецензент:

(доц. д-р Добромир Григоров)